

Naturvårdsverket

att: richard.kristoffersson@naturvardsverket.se

Yttrande

Datum 2023-11-22

Klassificering 1.5.2

Dnr 2023-2636

Ert 2023-10-05

Er NV-07897-21

Avdelning Kulturmiljöavdelningen

Enhet Enheten för
landscapsutveckling

Samråd angående gällande förslag till plan för Energiö Bornholm

Sammanfattning av synpunkter om brister i underlagen

I *Energiø Bornholm. ESPOO-rapport* (nedan ESBO-rapporten) tas inte kulturmiljöer och kulturhistoriska värden upp som en miljöfaktor (jmf Tabel 6-1). *Plan för Program Energiø Bornholm* samt ESBO-rapporten utgör därför inte ett tillräckligt underlag för att Riksantikvarieämbetet ska kunna bedöma omfattningen av den planerade energiöns sannolika gränsöverskridande påverkan på kulturmiljöns värden i Sverige.

I Riksantikvarieämbetets tidigare yttrande till Naturvårdsverket (2021-12-07) angående samråd om avgränsningssamråd enligt ESBO-konventionens protokoll om Energiø Bornholm i Danmark har myndigheten påtalat att miljökonsekvensrapporten behöver kompletteras med en analys av på vilket sätt Sveriges utpekade kulturvärden och kulturlandskap kan komma att påverkas av etableringen och om den gränsöverskridande påverkan kan komma att anses vara betydande.

Riksantikvarieämbetet kan utifrån de rapporter och det övriga material som tillhandahålls av Energistyrelsen i Danmark inte bedöma om *Planen för Program Energiø Bornholm* kan förverkligas utan att orsaka sannolikt betydande gränsöverskridande effekter på kulturmiljön i Sverige. Samtidigt kan Riksantikvarieämbetet inte utesluta en risk för att riksintressen för kulturmiljövården, särskilt riksintresset *Kåseberga* (M 173) med fornlämningsmiljön Ales stenar, skulle kunna skadas påtagligt om delområdet Bornholm I Norra anläggs. Risken för påtaglig skada avser både visuella förhållanden och möjligheten att förstå det historiskt funktionella system som riksintressemiljön utgör.

Riksantikvarieämbetet har tidigare avstyrkt tillstånd till uppförande och drift av Skåne Havsvindpark (RAÄ-2023-1858) samt vindkraftparken Triton (RAÄ-2023-1040) (se vidare nedan).

Riksantikvarieämbetet

Box 1114
621 22 Visby

Tel 08-5191 8000

E-post registrator@raa.se

www.raa.se

Org.nr 202100-1090

Bankgiro 5052-3620

Riksantikvarieämbetet anser vidare att Energistyrelsens miljökonsekvensbeskrivning och ESBO-rapport borde ha belyst kabeldragningen genom Sveriges ekonomiska zon och angränsande zon som en följdverksamhet. I detta underlag borde även de kumulativa effekterna från pågående och tillståndsgivna men ännu inte pågående verksamheter och åtgärder som kan uppstå och påverka landskapsbild och kulturmiljö ha analyserats mer utförligt. Då detta saknas i underlaget är det inte möjligt att bedöma anläggningens totala påverkan på kulturmiljön.

Riksantikvarieämbetets ställningstagande

Mot bakgrund av ovan sammanfattade brister anser Riksantikvarieämbete att Naturvårdsverket i första hand bör avstyra att Energistyrelsen tillåter projektet eftersom utredningen om påverkan på kulturmiljön inte är tillfyllest. I andra hand anser Riksantikvarieämbetet att Naturvårdsverket bör begära in ytterligare underlag om påverkan på kulturmiljön i Sverige och om sådant inkommer återremittera ärendet till Riksantikvarieämbetet. Inkommer inte sådant underlag bör projektet avstyrkas.

Ärendet

Energistyrelsen i Danmark har begärt att få synpunkter angående förslaget till *Plan för Program Energiø Bornholm* med tillhörande miljöredovisning.

Miljöbedömningen avseende *Plan för Program Energiø Bornholm* syftar till att belysa de sannolika betydande miljökonsekvenser, inklusive gränsöverskridande sådana, som följer av planens genomförande och som är förknippade med förverkligandet av anläggningarna, både till sjöss och på land.

Plan för program Energiø Bornholm består i havsbaserade anläggningar i Östersjön inklusive sjökablar i Östersjön respektive Öresund samt en landbaserad anläggning på Bornholm och en landbaserad anläggning på Själland.

Områdena för anläggning av vindkraftverk består av två områden i Östersjön, det vill säga Bornholm I som är uppdelat i Bornholm I Södra och Bornholm I Norra samt Bornholm II.

Områdena är belägna utanför svenskt territorialvatten och utanför svensk ekonomisk zon. De områden för kabelkorridoren till sjöss som går genom svensk ekonomisk zon omfattas inte av planen.

Bakgrund

Bornholm I Södra har en yta på 118 km² medan Bornholm I Norra har en yta på 123 km² och Bornholm II 410 km². Den planerade energiön omfattar totalt minst 119 och som mest 254 vindkraftverk med en totalhöjd om 264,5 till 330 meter.

Det område som benämns Bornholm I Norra är beläget ca. 32 kilometer från Sveriges kust vid Sandhammaren. Avståndet från Bornholm I Norra till Ystad är ca. 51 kilometer.

Synpunkter

I ESBO-rapporten anges att om *Plan för Program Energiø Bornholm* förverkligas kommer havsbaserade vindkraftverk att synas från flera kustområden i Sverige, inklusive områdena Sandhammaren och Ystad (sid. 32).

Riksintressen för kulturmiljövården

Sandhammaren (M 175) och *Ystad* (M 167) utgör enligt 3 kap 6 § miljöbalken områden av riksintresse för kulturmiljövården. I ESBO-rapporten tas upp att Sandhammaren utgör ett naturreservat och en populär badstrand, men ingenstans omnämns att området även är ett riksintresse för kulturmiljövården. Inte heller Ystad behandlas som ett riksintresse för kulturmiljövården.

I Riksantikvarieämbetets yttrande till Naturvårdsverket (*Samråd om avgränsningssamråd enligt Esbokonventionens protokoll om Energiön Bornholm i Danmark*) daterat 2021-12-07 påtalades behovet av underlag.

Riksantikvarieämbetet kan konstatera att det behov som myndigheten påtalade inte till någon del har tillgodosetts. I ESBO-rapporten tas inte kulturmiljöer och kulturhistoriska värden upp som en miljöfaktor.

Att en analys saknas i fråga om på vilket sätt utpekade kulturmiljöer och kulturhistoriska värden i Sverige skulle kunna påverkas av anläggningen och om den gränsöverskridande påverkan kan komma att anses vara betydande är enligt Riksantikvarieämbetets bedömning särskilt problematisk i fråga om riksintresset *Kåseberga* (M 173). Avståndet mellan Bornholm I Norra och riksintresset *Kåseberga* är uppskattningsvis 36–37 km. *Kåseberga* utgör en fornlämningsmiljö med en av Sveriges märkligaste och mest monumentala skeppssättningar, Ales stenar. Skeppssättningen räknas som en av landets största och är också ett av landets mest välbesökta turistmål. Förståelsen av miljön är starkt kopplad till hur

skeppssättningen relaterar till havet, vilket förstärks av det dominerande läget på en hög udde och den distinkta formen av ett skepp. De resta stenarna avtecknar sig fritt mot horisonten, vilket understryker lämningens monumentala och symboliska karaktär. Detta förstärks av det öppna landskapet runt lämningen. Sambandet mellan den manifesta fornlämningen, havet och horisonten är i fallet med Ales stenar av funktionell betydelse och lämningens solitära roll gör den särskilt känslig för yttre visuell påverkan.

Riksantikvarieämbetet har tidigare avstyrkt tillstånd till uppförande och drift av Skåne Havsvindpark (RAÄ-2023-1858) samt vindkraftparken Triton (RAÄ-2023-1040). Riksantikvarieämbetet bedömning i båda ärendena grundades på anläggningarnas förväntade samlade påverkan på kustzonens landskapsbild och kulturvärden. Alltså dels på möjligheterna till upplevelse av landskapets visuella kvaliteter, dels på de siktmässiga förhållanden som har betydelse för förståelsen av det historiskt funktionella sammanhang som ligger till grund för utpekandet av *Kåseberga* som riksintresse för kulturmiljövården. I samband med handläggningen av tillståndsärendet Skåne Havsvindpark besökte Riksantikvarieämbetet riksintresset Kåseberga den 19 oktober 2022.

I ESBO-rapporten klargörs att "Hele kyststrækningen mellem Ystad og Sandhammaren har en meget åben karakter, præget af sandstrand og klitter. Dette landskab vurderes som sårbart for påvirkningen" (sid. 33). Mot bakgrund av denna skrivning är den uteblivna beskrivningen och analysen av påverkan på riksintresset *Kåseberga* med fornlämningsmiljön Ales stenar en avsevärd brist i den presenterade miljökonsekvensbeskrivningen. I bilagan *Plan for Programme Energy Island Bornholm. Technical Report – Visibility assessment* är dessutom det geografiska område där skeppssättningen Ales stenar är belägen markerat med mörkröd färg i figurerna 55-77ZVI (sid. 20) samt 5-8 ZVI (sid. 21). Enligt den förklarande texten indikerar den mörkröda färgen i kartbilden att många vindkraftverk kommer att vara synliga från platsen.

Riksantikvarieämbetet ifrågasätter också ESBO-rapportens uppgift om att en havsbaserad vindkraftspark oavsett turbinstorlek kommer att dyka upp i *fjärrzonen* vid ett avstånd motsvarande det som råder mellan kusten vid Sandhammaren och planområdet, det vill säga ca. 32 km (sid. 33). Generellt brukar ett sådant avstånd hamna inom en zon som anges som *mellanzon* i miljökonsekvensbeskrivningar för havsbaserad vindkraft.

Kabeldragning genom svensk ekonomisk zon

I *Miljørapport del 1: Ikke-teknisk resumé og samlet vurdering* står att *Plan for Program Energiø Bornholm* omfattar nedgrävning av en kabel genom svenskt farvatten men att denna del av planen hanteras separat av svenska myndigheter och därför inte är en del av föreliggande miljövärdering (sid 66).

Riksantikvarieämbetet anser att även om kabeldragningen genom svensk ekonomisk zon hanteras i en särskild bilateral process så är det fråga om en följdverksamhet vars konsekvenser bör beskrivas i miljökonsekvensbeskrivningen för att det ska vara möjligt att bedöma anläggningens totala påverkan på miljön.

Kumulativa effekter

I ESBO-rapporten konstateras kort att det generellt sett finns kumulativa effekter av ett antal miljöfaktorer kopplade till den framtida utbyggnaden av vindkraft till havs runt Bornholm, oavsett om *Planen för Program Energiø Bornholm* förverkligas. Det anges i allmänna ordalag att de kumulativa effekterna inte kommer att orsaka betydande negativa effekter på miljön (sid. 17).

Riksantikvarieämbetet vill poängtera att det är mycket viktigt att kumulativa effekter från pågående och tillståndsgivna men ännu inte pågående verksamheter utreds noggrant inom ramen för en ESBO-process och undviks genom god planering och samordning både nationellt och internationellt.

Detta beslut har fattats av riksantikvarien Joakim Malmström efter föredragning av utredaren Maria Adolfsson. Även överantikvarien Susanne Thedéen, avdelningschefen Marja-Leena Pilvesmaa och enhetschefen Ulf Lindberg har varit med om den slutliga handläggningen.

Beslutet har signerats elektroniskt och saknar därför namnunderskrift.

Kopia till:

Länsstyrelsen i Skåne län